

Anthropological Study of the Clothing of the Turkmen Ethnic Group and Its Changes Over the Past Three Decades

1. *Mahshid. Hatefi*
2. *Seyed Saeid. Aghaei**
3. *Vahid. Rashidvash*

1. PhD student, Department of Anthropology, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran
2. Assistant Professor, Department of Sociology, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran
3. Assistant Professor, Department of Anthropology, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

Email: sae.Aghaei@iauctb.ac.ir Received: 14.12.2023 Acceptance: 02.03.2024

*Journal of
Social-Political Studies of
Iran's Culture and History*

<http://journalspsich.com>

Vol. 2, No 4, Pp: 501-525
Winter 2023

Original research article

How to Cite This Article:

Hatefi, M., Aghaei, S.S., & Rashidvash, V. (2023). Anthropological Study of the Clothing of the Turkmen Ethnic Group and Its Changes Over the Past Three Decades, *spsich*, 2(4): 501-525.

© 2023 by the authors. License Iran-Mehr: The Institute for Social Study and Research, Tehran, Iran. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0 license) (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>)

Abstract

Iran is home to various ethnic groups with diverse cultures and customs. The Turkmen ethnic group in the northern part of the country possesses a rich culture, including traditional clothing that is characterized by its unique authenticity and beauty. Over the past few decades, this clothing has undergone changes and transformations due to various factors, including modernization. This study aims to examine the clothing of the Turkmen ethnic group and the changes it has undergone over the past three decades from an anthropological perspective. The research is qualitative in nature, utilizing a thematic analysis approach. The statistical population includes experts, elderly individuals, and those with experience and knowledge of traditional clothing within the age range of 30 to 60 years. To determine the sample size, the method of theoretical saturation was used, with 30 individuals being interviewed. Analysis of the interview results identified seven main categories as important features of Turkmen clothing, which include traditional elements of Turkmen clothing, product quality, time spent on Turkmen clothing, design and creativity, embroidery of clothing, color in Turkmen clothing, and changes and modernization of clothing for different social groups. These categories were derived and inferred through 23 subcategories and over 400 open or initial codes. Additionally, the results indicated that the most significant changes in Turkmen clothing over the past three decades include four major changes: the fusion of traditional and modern designs, the reduction of totems in clothing, the decline in embroidery, and the decrease in clothing quality. Overall, these changes were identified through six subcategories and more than 107 open codes. Among the most important factors influencing the changes in the features of Turkmen clothing are the desire for innovation among the populace, the influence of modern-style clothing, and the high cost of Turkmen clothing. In general, the clothing of the Turkmen ethnic group is unique in terms of design, color, elements, and content, and efforts have been made over time to adapt it to changes.

Keywords: Anthropology, Iranian Ethnic Groups, Turkmen Ethnic Group, Clothing.

بررسی مردم شناختی پوشاک قوم ترکمن و تغییرات آن در سه دهه گذشته

مهشید هاتفی^۱

سید سعید آقائی^{*۲}

وحید رشیدوش^۳

۱. دانشجوی دکتری، گروه مردم شناسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

۲. استادیار، گروه جامعه شناسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

۳. استادیار، گروه مردم شناسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

sae.Aghaei@iauctb.ac.ir:

ایمیل نویسنده مسئول

پذیرش: ۱۴۰۲/۱۲/۱۲

دریافت: ۱۴۰۲/۰۹/۲۴

چکیده

ایران دارای اقوام با فرهنگ و رسوم متنوع است. قوم ترکمن در شمال کشور دارای فرهنگ غنی با لباس محلی (پوشاک) است که دارای اصالت و زیبایی خاصی می باشد. این پوشاک در طی چند دهه گذشته به واسطه عوامل مختلف از جمله مدرنیته، دچار تغییر و تحول شده است. این پژوهش به دنبال آن بوده است که با دیدگاه مردم شناختی، به بررسی پوشاک قوم ترکمن و تغییرات آن در سه دهه گذشته پرداخته است. پژوهش از نوع کیفی، با رویکرد تحلیل مضمون است. جامعه آماری شامل صاحب نظران، افراد مسن و با تجربه و آگاه به پوشاک سنتی با بازه سنی ۳۰ تا ۶۰ سال بوده است جهت تعیین حجم نمونه از روش اشباع نظری استفاده شده که ۳۰ نفر مورد مصاحبه قرار گرفتند. تحلیل نتایج مصاحبه‌ها نشان داد که ۷ مقوله اصلی به عنوان ویژگی‌های مهم پوشاک قوم ترکمن شناخته شده اند که عبارت اند از عناصر سنتی پوشاک ترکمن، کیفیت محصولات، زمان صرف شده برای پوشاک ترکمن، طراحی و خلاقیت، سوزن دوزی پوشاک، رنگ در پوشاک ترکمن، تغییرات و به روز شدن لباس برای اقشار مختلف. این مقولات از طریق ۲۳ مقوله فرعی و بیش از ۴۰۰ کد باز یا اولیه استخراج و استنباط شده اند. همچنین نتیجه نشان داد که در سه دهه گذشته، مهمترین تغییرات در پوشاک قوم ترکمن شامل ۴ تغییر بوده که عبارت اند از تلفیق طرح‌های سنتی و مدرن، کاهش توت‌م‌ها در پوشاک، کاهش سوزن دوزی، کاهش کیفیت پوشاک. در مجموع این تغییرات از طریق ۶ مقوله فرعی و بیش از ۱۰۷ کد باز استخراج شده اند. از مهمترین عوامل موثر در تغییر ویژگی‌های پوشاک ترکمن می‌توان به عامل میل به نوگرایی در اقشار مردم، نفوذ پوشاک با سبک مدرن و گران بودن قیمت لباس ترکمن اشاره نمود. در مجموع پوشاک قوم ترکمن از لحاظ طرح، رنگ، عناصر و محتوا، منحصر بفرد بوده و در گذر زمان نیز سعی شده سازگاری آن با تغییرات لحاظ شود.

کلیدواژه‌ها: مردم شناختی، اقوام ایرانی، قوم ترکمن، پوشاک.

فصلنامه علمی

مطالعات سیاسی-اجتماعی
تاریخ و فرهنگ ایران

<http://journalspsich.com>

دوره ۲ | شماره ۴ | صص ۵۰۱-۵۲۵
زمستان ۱۴۰۲

نوع مقاله: پژوهشی

به این مقاله به شکل زیر استناد کنید

درون متن

(هاتفی و همکاران، ۱۴۰۲)

در فهرست منابع

هاتفی، مهشید، آقائی، سید سعید، و رشیدوش، وحید. (۱۴۰۲). بررسی مردم شناختی پوشاک قوم ترکمن و تغییرات آن در سه دهه گذشته. مطالعات سیاسی-اجتماعی تاریخ و فرهنگ ایران، ۲(۴): ۵۰۱-۵۲۵.

مقدمه

ایران کشور است که در آن اقوام مختلفی زندگی می‌کنند؛ هر یک از این اقوام دارای ویژگی‌های زبانی، مردم‌شناسی و فرهنگی خاصی هستند (امیراحمدی و اصغری، ۱۳۹۶: ۵۰). اقوام ایرانی، همواره به عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل فرهنگی و تاریخی این کشور، نقش بسیار مهمی را ایفا کرده‌اند. این اقوام با تنوع فرهنگی، زبانی، مذهبی و آداب و رسوم مختلف، به تاریخ و هویت متنوع و غنی ایرانیان رنگ و بو می‌بخشند. یکی از این اقوام متمایز، قوم ترکمن است که با فرهنگ و زبان خاص خود، جایگاه ویژه‌ای در فرهنگ ایران دارد. فرهنگ قوم ترکمن، یکی از غنی‌ترین و متنوع‌ترین فرهنگ‌های ایرانی است (دست‌پیشه و همکاران، ۱۴۰۰: ۴۱). این فرهنگ با توجه به موقعیت جغرافیایی قوم ترکمن در استان‌های گلستان و خراسان، تأثیرات فراوانی از فرهنگ‌های مختلف از جمله ترک، ترکمن، فارسی، ترکی و مغول را در خود جای داده است (قوی‌پنجه، ۱۳۹۴: ۲). ظرفیت‌های فرهنگی این قوم شامل زبان، ادبیات، هنر، موسیقی، معماری، آداب و رسوم است که هر یک از این عناصر نشان‌دهنده‌ی غنای فرهنگی و هویت متمایز قوم ترکمن هستند (نوروزی قره‌قشلاق، ۱۳۹۴: ۳۰). همچنین، لباس‌پوشانی این قوم نیز به عنوان بخشی از هویت و فرهنگ آن‌ها بسیار مهم است (آزاد و احمدپناه، ۱۴۰۱: ۲۸).

در آغاز زندگی بشر و در جوامع نخستین، پوشاک جنبه‌های حفاظتی داشتند و برای مصون نگه داشتن بدن انسان از تهدیدات طبیعی و اقلیمی به کار می‌رفتند. با ورود انسان به زندگی اجتماعی و گسترش فعالیت‌های جمعی و فرهنگی، و شکل‌گیری عقاید دینی و مذهبی در ذهن مردم، پوشاک نه تنها نقش حفاظتی خود را ادامه داد، بلکه به عنوان عنصری از فرهنگ، شکل و کارکرد جدیدی یافتند و نمادینیت آن‌ها برجسته‌تر شد (نوراحمدی و همکاران، ۱۴۰۰: ۷؛ دهار و همکاران^۱، ۲۰۱۸: ۲۹۶). اقوام ایرانی دارای فرهنگ و آداب خاصی هستند که هر یک از آن‌ها دارای ویژگی‌های منحصر به فردی می‌باشند. در این میان، ترکمن‌ها به عنوان یکی از گروه‌های عشایر ایران، که در حال حاضر در مناطق شمال شرقی ایران، به ویژه ترکمن‌صحرا، سکونت دارند (جلیلوند و گل صباغ، ۱۴۰۲: ۱۶۵)، مشهورند. پوشاک ترکمن‌ها با وجود برخی شباهت‌ها با لباس‌های سنتی سایر اقوام آسیای میانه مانند قزاق‌ها، تاجیک‌ها و ازبک‌ها، از خود خصوصیت‌ها و ویژگی‌های ممتاز خود را حفظ کرده‌اند و در واقع به عنوان نمایشگاه زیبایی‌های هنر بومی، بر اساس باورها، ارزش‌ها و فرهنگ خود، معروفیت دارند (مسیبی و مونس‌سرخه، ۱۴۰۱: ۱۵۲). لباس‌های اصیل ترکمنی شامل لباس‌های مردانه و زنانه است که از موادی همچون ابریشم، پوست، کتان و پنبه تهیه می‌شود، و استفاده از پشم در آن‌ها کاملاً مشهود است؛ اما به جز ابریشم، از پشم نیز در تهیه آن‌ها استفاده می‌شود. این لباس‌های فاخر، که در گذشته رایج بوده‌اند، اکنون به دلیل حفظ ارزش و اعتبار خود،

^۱Dhar et al

معمولاً فقط در مراسم‌های رسمی، به‌ویژه در عروسی‌ها، به منظور افزایش زیبایی و جلال مراسم استفاده می‌شوند.

این پژوهش قصد دارد با بررسی عوامل اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی مؤثر بر پوشش قوم ترکمن، به درک عمیق‌تری از نقش پوشش در حفظ و انتقال هویت فرهنگی این قوم بپردازد. با تحلیل الگوها، طرح‌ها و مواد استفاده شده در پوشش قوم ترکمن در دوره‌های مختلف زمانی، این مطالعه به شناسایی تغییرات و الگوهای جدید پوششی در این قوم می‌پردازد و با تحلیل مردم‌شناختی پوشش، نقش آن در تداوم فرهنگ و هویت قومی را مورد بررسی قرار می‌دهد. این تحقیق اهمیت زیادی از جهت درک عمیق‌تر از ارتباط بین پوشش و فرهنگ قوم ترکمن و همچنین تأثیرات تحولات اجتماعی و فرهنگی بر پوشش این قوم دارد. از این رو، تحلیل مردم‌شناختی پوشش قوم ترکمن و بررسی تحولات آن در طول سه دهه گذشته، یک مساله مهم و ارزشمند در زمینه مطالعات فرهنگی و اجتماعی می‌باشد.

۲- مبانی نظری و پیشینه تحقیق

۲-۱- پیشینه تحقیق

چتارامن و لنون^۱ (۲۰۰۸)، در پژوهشی به بررسی رابطه بین مصرف پوشاک فرهنگی و قدرت هویت قوم پرداخته‌اند. این مطالعه نقش مصرف پوشاک فرهنگی در رابطه میان قدرت هویت قومی و پاسخ‌های احساسی مصرف‌کنندگان را بررسی می‌کند. از روش پیمایش اینترنتی برای جمع‌آوری داده‌ها استفاده شده و نمونه‌ای از ۱۰۶ نفر از چهار خرده فرهنگ قومی در ایالات متحده مورد بررسی قرار گرفته است. نتایج این پژوهش نشان می‌دهند که قوت هویت قومی به‌عنوان یک پیش‌بین مهم برای مصرف پوشاک فرهنگی و نسبت‌دهی احساسات و معانی به آن عمل می‌کند. همچنین، مصرف پوشاک فرهنگی به‌طور کامل به عنوان یک میانجی در تأثیر قدرت هویت قومی بر پاسخ‌های احساسی مصرف‌کنندگان عمل می‌کند. شیخ^۲ و همکاران (۲۰۱۴)، در پژوهشی الگوی لباس و آرایش زنان کالاش در منطقه چیترال پاکستان را مورد بررسی قرار دادند. اطلاعات این پژوهش از یک نظرسنجی پژوهشی انجام شده در دوره ۲۰۰۸-۲۰۰۹ جمع‌آوری شده است. از تکنیک‌های مردم‌شناسی از جمله مشاهده مشارکتی، مطالعات موردی، و مصاحبه‌های عمیق برای جمع‌آوری اطلاعات استفاده شده است. در این نظرسنجی، اطلاعات از ۸۲۵ خانوار و ۱۱۵ نفر از ساکنان (با جنسیت‌های مختلف و بالای ۱۳ سال) در دو روستای انیش و برون در دره بومبورت گردآوری شده است. تجزیه و تحلیل اطلاعات به‌صورت توصیفی انجام شده و با استفاده از اطلاعات

¹ Chattaraman & Lennon

² Sheikh

ثانویه تایید شده است. براساس نتایج، روابط متمایزی بین ساکنان منطقه از نظر پوشش، مذهب، سنت، و حتی آیین مراسم مرگ و تشییع آینده وجود دارد. با این حال، تغییراتی نیز در برخی جنبه‌ها به تدریج در حال شکل‌گیری فرهنگ محلی برای پذیرش تغییرات است. کاروناراتنه^۱ و همکاران (۲۰۱۹)، در پژوهشی و با تمرکز بر "توپوتیا"^۲ در سریلانکا، اهمیت لباس‌های سنتی در حفظ میراث فرهنگی مورد بحث قرار می‌گیرد. این مطالعه نقش لباس سنتی را در بیان ارزش‌های فرهنگی، روابط اجتماعی، و هویت قومی برجسته می‌کند. مچ و پراساد نا^۳ (۲۰۲۰)، انسان‌شناسی، تغییرات لباس زنان در منطقه آسام هند مورد بررسی قرار گرفت. این مقاله به اهمیت لباس به عنوان یک بخش مهم از فرهنگ مادی پرداخته و عواملی که بر تغییرات در پوشش زنان در طول قرن بیستم در آسام تأثیرگذار بوده‌اند، تحلیل شده است. این مقاله به ارزش نمادین و معنای لباس پرداخته و توضیح می‌دهد که چگونه لباس می‌تواند حامل هویت و طبقه اجتماعی شود. یافته‌های این پژوهش بر اساس مصاحبه‌های ساختاریافته با استفاده از ابزار قوم‌نگاری تصویری بدست آمده است.

یاسینی (۱۳۹۶)، در پژوهشی با عنوان مطالعه فرهنگی و جامعه‌شناختی پوشاک سنتی زنان کناره دریای جنوب ایران، تأثیر چهار عامل اساسی مانند جغرافیا، فرهنگ، دین و شغل در ایجاد انواع مختلف پوشاک، بررسی کرد نتایج به دست آمده نشان داد که مولفه‌ی اصلی و مؤثر بر فرم، طرح و بافت پوشاک زنان در این مناطق، ابتدا جغرافیای طبیعی و سپس دین است. اجتماعی و شغل نیز پس از این دو مولفه، به ترتیب، اهمیت دارند. رشیدوش و زحمت‌کش (۱۳۹۸)، در یک تحقیق مبنی بر تجزیه و تحلیل مردم‌شناختی پوشاک عشایر استان فارس، به تفکیک نظریه ساختار کارکردی رادکلیف بر آن پرداختند، به منظور بررسی مردم‌شناختی باورها و عناصر فرهنگی پوشاک عشایر قشقایی فیروزآباد در استان فارس. روش این تحقیق بر اساس مطالعه عمیق و ژرفانگر بوده است که از تحقیقات اسنادی و کتابخانه‌ای، حضور در میدان تحقیق و مشاهده مستقیم همراه با مشارکت و مصاحبه استفاده نموده‌اند. با توجه به تجزیه و تحلیل کیفی داده‌ها، پوشاک عشایر قشقایی نه تنها از نظر نمادین و اعتقادی، بلکه از نظر فرهنگی، اجتماعی، و هویتی نیز ارزش ویژه‌ای دارد. این بررسی نشان می‌دهد که عشایر، با وجود کاهش تعداد عشایر کوچنده در بین آن‌ها در طول سال‌ها، همچنان از اصالت خاصی برخوردارند و ساختار پایداری را حفظ کرده‌اند، به طوری که فرم و کارکرد

^۱. Karunaratne

^۲. یک کمر بند سنتی است که مردان در سریلانکا می‌پوشند. این یک نماد فرهنگی است و اغلب در زمینه‌های

مختلف اجتماعی و مراسم اهمیت دارد (Thuppottiya).

^۳. Mech & Prasad Nath

اجتماعی قوم را حتی با این کاهش معهود، هنوز هم حفظ می‌کنند. پروانه و حقیقی (۱۳۹۸)، در پژوهشی به بررسی پوشاک بانوان ایلامی و تحلیل مردم‌شناختی آن پرداختند. رویکرد این به صورت کیفی بوده و اطلاعات آن از طریق دو روش کتابخانه‌ای و مشاهده میدانی جمع‌آوری شده است، یافته‌های این تحقیق حاکی از آن است که عوامل تأثیرگذار بر پوشاک بانوان ایلامی شامل فعالیت‌های اجتماعی، گذشت زمان و تغییرات سیاسی، شرایط اقلیمی و جغرافیایی، باورها و اعتقادات فرهنگی و مذهبی، منزلت اجتماعی، قومیت و نحوه معیشت می‌باشد. در این میان، عوامل فرهنگی و مذهبی که از سنن پیشینیان مشتق شده‌اند، به عنوان مهم‌ترین عامل تأثیرگذار بر روی پوشاک این جامعه مطرح شده‌اند. همچنین با تغییر زمان و پیشرفت تکنولوژی، پوشاک و زیورات تغییر کرده و کارکردها و نمادهای سنتی آن نیز تحت تأثیر فرهنگ غالب قرار گرفته است. در تحقیق انجام شده توسط دبیری نژاد و همکاران (۱۴۰۱)، عناصر اجتماعی پوشش سنتی زنان هرمزگانی با رویکرد مردم‌نگارانه مورد بررسی قرار گرفته است. این پژوهش از روش مردم‌نگاری و از تکنیک مصاحبه عمیق و تحلیل تماتیکی برای تحلیل داده‌ها استفاده کرده است. به عنوان نتیجه‌ی مهم این تحقیق، آشکار شده است که سطح طبقاتی افراد در استفاده از پوشش سنتی بسیار تأثیرگذار است؛ لباس‌های سنتی زنان هرمزگانی دارای رنگ‌های شاد و رنگارنگ، طرح‌های متنوع و چشم‌نواز هستند و شکل و فرم آن‌ها به‌طور کامل با فرم بدن فرد هماهنگ است. اما طبق گفته‌ی مصاحبه‌شوندگان، این لباس‌ها برای پوشیدن به مدت زمان طولانی مناسب نیستند. همچنین، پوشش سنتی زنان اکنون بیشتر در مراسم عروسی به چشم می‌خورد که نشان از احترام به خانواده عروس و شادی افزوده می‌شود و موجب ارتقاء منزلت عروس و خانواده‌اش نیز می‌گردد. مسیوی و مونس سرخه (۱۴۰۱)، در پژوهشی به بازخوانی ابعاد توسعه پایدار در پوشاک سنتی ترکمنان ایران پرداختند. نتایج این پژوهش نشان داد که تمامی مراحل تولید پارچه و پوشاک، مصرف و نگهداری آن در قوم ترکمن ایران با اهداف توسعه پایدار هم‌سو است و ابعاد آن در فرهنگ و سبک زندگی ترکمنان نهفته است. همچنین، قاسمیان دستجردی و شاپوری (۱۴۰۱) در پژوهش خود به بررسی جایگاه پوشاک سنتی در توسعه گرد شگری فرهنگی در ایران پرداختند. براساس نتایج، پوشاک سنتی اقوام ایرانی به عنوان عنصر مهمی در تعریف هویت فرهنگی در پنج بخش ارتباطات فرهنگی، همکاری‌های بین‌المللی گرد شگری، معرفی و عرضه پوشاک سنتی، تبلیغات و اشاعه فرهنگ بومی، می‌تواند به عنوان یکی از مؤثرترین جاذبه‌های فرهنگی باعث شناسایی و گسترش صنعت گردشگری فرهنگی در ایران شود. گیروانی و همکاران (۱۴۰۲) نیز در پژوهشی به مطالعه تطبیقی پوشاک بانوان کوچ‌نشین و یکجانشین گرد شمال خراسان پرداختند. نتایج نشان داد پوشاک بانوان کوچ‌نشین و یکجانشین گرد شمال خراسان در ساختار و شکل با یکدیگر تفاوت داشته و پوشش بانوان کوچ‌نشین کمپیرایه با تزئینات مختصر، با به‌کارگیری تنوع و وسعت رنگی بیشتر و جنس محکم و مقاوم‌تر

است؛ و جامه بانوان یکجانشین پر نقش و نگار و پرطمطراق، به همراه تزئینات فراوان دارای جنس لطیف و ظریف است. رنگ‌هایی همچون زرد و سفید در وسعت‌های کم برای غنی‌تر کردن رنگ زمینه به صورت نقش به کار گرفته شده است. نقش مشترک پوشاک بانوی کوچنده و یکجانشین زیگزاگ است که هر یک به نوعی در جامه خویش به کار بسته‌اند. نهایتاً، خیابانی فرد و همکاران (۱۴۰۲) در پژوهشی به بررسی سیر تغییرات و تحولات نقش مایه‌های پوشاک اقوام کرد شمال شرقی خراسان رضوی پرداختند. باتوجه به نتایج پژوهش، نقوش پوشاک قوم کرد دارای نقشه ازپیش تعیین شده نیستند و معمولاً به صورت بداهه تولید می‌شوند، تنها هنرمند آن‌ها نام نقوش به کار رفته را می‌داند و اکثر این نقش‌ها، نامی مخصوص به خود دارند و برگرفته از طبیعت بوده‌اند و توسط هنرمندان بر این نقوش نهاده شده‌اند و ریشه در باورهای رایج در فرهنگ این قوم دارند.

۲-۲- مبانی نظری

مردم‌شناختی

در حوزه آکادمیک، انسان‌شناسی به‌عنوان یک رشته نسبتاً جدید، بیشتر در قرن نوزدهم و بیستم به‌عنوان یک رشته مهم توسعه یافته است. اگرچه در فرانسه و آلمان، این رشته به نام‌های مختلفی مانند "قوم‌شناسی"، و غیره معروف بوده است، اما در انگلیسی، واژه "مردم‌شناسی" برای اولین بار در سال ۱۸۰۵ ظاهر شده است (مک‌گی و وارمز^۱، ۲۰۱۲: ۶). واژه انسان‌شناسی از ریشه یونانی "آنتروپوس"^۲ به معنای انسان و "لوگوس"^۳ به معنای علم مشتق می‌شود؛ بنابراین، انسان‌شناسی به‌عنوان علمی از انسان و انسان‌شناسی درک می‌شود. به گفته هاولند، پرینس، والراث و مک‌براید، انسان‌شناسی به‌معنای "مطالعه انسان در همه زمان‌ها و مکان‌ها" است (والراث و مک‌براید^۴، ۲۰۱۱: ۲). همچنین، احمد اظهار داشته که وظیفه اصلی انسان‌شناسی، یعنی مطالعه انسان، این است که ما را قادر به درک خود از طریق درک فرهنگ‌های دیگر کند. به‌علاوه، لانگنس انسان‌شناسی را به‌عنوان "مطالعه علمی انسان - یعنی از موجودات انسانی که به‌صورت انتزاعی دیده می‌شود: نر و ماده، با همه رنگ‌ها و شکل‌ها، ماقبل‌تاریخ، باستان و مدرن" تعریف می‌کند. پس، انسان‌شناسی اساساً به‌عنوان تلاش انسان برای مطالعه موجودات انسانی و درک خود از آنها در همه زمان‌ها و مکان‌ها در نظر گرفته می‌شود (والراث و مک‌براید، ۲۰۱۱: ۵).

1. McGee & Warms

2. anthropos

3. logos

4. Walrath & McBride

در توسعه نظریات انسان‌شناسی، یکی از مکتب‌های برجسته بعد تفسیرگرایی گیلفورد گیرتز می‌باشد که در مقابل رویکرد پوزیتیویستی مطرح شد. رویکرد پوزیتیویستی رویکردی تبیینی به شمار می‌آید که در جست‌وجوی یافتن علت و خاستگاه پدیده است اما رویکرد تفسیری می‌کوشد تا معانی و ارزش‌های اعمال و مناسک دینی و فرهنگی را روشن کند و برای این منظور اعمال و مناسک را به مثابه متنی در نظر می‌گیرد که دارای لایه‌های متعدد معانی است و سپس با توصیف عمیق به مطالعه آن‌ها می‌پردازد. گاه تعبیری نظیر معناشناختی، نشانه‌شناختی، نمادین یا هرمنوتیک به جای رویکرد تفسیری به کار می‌رود. نظر به اینکه براساس رویکرد تفسیری، معانی و ارزش‌ها در قالب نماد بیان می‌شوند. گیرتز برای شناخت دین و فرهنگ، توجه خود را به بازگشایی و تفسیر نمادها معطوف ساخت. خود وی در این باره می‌گوید: کاری که من می‌کنم در واقع نوعی هرمنوتیک فرهنگی است (فرید، ۱۳۹۵: ۲۷۵). اساساً ریشه انسان‌شناسی فرهنگی به این موضوع برمی‌گردد که نمادها نخستین تولید انسان و نخستین ابزار انسان‌اند او در تعریف فرهنگ چنین می‌نویسد که «مفهوم فرهنگ از نظر گیرتز یک مفهوم معنایی است. من همچون وبر، بر این باور هستم که انسان همانند جانوری است که درون تاروپوده‌های معنایی که خود آن‌ها را تنیده، معلق است و به باور من، آن تاروپودها فرهنگ هستند و تحلیل آن‌ها نمی‌تواند براساس یک علم تجربی و در جست‌وجوی قوانین انجام بگیرد؛ بلکه باید از طریق یک علم تفسیری و در جست‌وجوی معنا انجام شود.» فرهنگ، یک امر عمومی است؛ زیرا معنا یک امر عمومی است. نظام‌های معنایی، لزوماً مشخصه‌ای جمعی از یک گروه هستند. زمانی که عنوان می‌کنیم کنش‌های مردم فرهنگ دیگری به جز فرهنگ خودمان را نمی‌فهمیم، در واقع می‌پذیریم که در آشنایی نسبت به جهان ذهنی‌ای که کنش‌های آن درون آن جهان نشانه به حساب می‌آیند، کمبود داریم (استوکینگ^۱، ۱۹۶۵: ۶۱) ویکتور ترنر به‌عنوان نظریه‌پرداز انسان‌شناسی بود که جامعه و فرهنگ را همانند یک فرآیند درک کند. در واقع ترنر نسبت به رویکردهای موجود، قائل به سیالیت بیشتری در جریان درک واقعیت اجتماعی بود. ترنر تلاش می‌کرد تا نشان دهد که واقعاً جامعه چگونه توسط اعضای آن زیست می‌شود و چگونه واحدهای نمادین، میدان‌های اجتماعی و ژانرهای زیباشناختی، معنا و احساسات را ساخته و پرداخته می‌کنند و تغییر می‌دهند. تأکید بر مفهوم درام اجتماعی اهمیت مفهوم اجرا و نمایش را در اندیشه اجتماعی او نشان می‌دهد. (اسکوپین و دکورس^۲، ۲۰۱۲؛ ۲۸۵؛ دیانت، ۱۳۹۵: ۱۱). درک نظریه ویکتور ترنر از سویه‌های دراماتیک و

^۱. Stocking

^۲. Scupin & DeCorse .

نمایشی جامعه یا در واقع تلقی فرهنگ به مثابه اجرا و نمایش موجب شکل‌گیری گفت‌وگو میان انسان‌شناسی و مطالعات اجرا و نمایش شده است (امبر و پرگرین^۱، ۲۰۱۱: ۲۱).

پوشاک و لباس قومی

از گذشته تاکنون، مفهوم پوشش برای انسان ارزشی بسیار ویژه داشته است و بدون شک نقش بسیار مهمی در فرهنگ و تمدن انسانی ایفا می‌کند. از لحاظ واژگانی، پوشش به معنای پوشاندن است و هر چیزی که روی چیز دیگری بپوشاند، پوشاک نامیده می‌شود (صادقی و همکاران، ۱۳۹۹: ۲). اما ایجاد لباس ناشی از نیاز انسان به مقابله با شرایط طبیعی، به ویژه در برابر سرما، بوده است. اما همچون سایر وسایل زندگی که از حلقه رفع نیازهای ابتدایی خارج می‌شوند، لباس نیز به تدریج وضعیتی تفننی به خود می‌گیرد و از شکل اولیه‌اش تغییر می‌کند. اقوام مختلف در سراسر جهان، با توجه به شرایط اقلیمی، آداب و رسوم و فرهنگ و تمدن خود، در طراحی و دوخت لباس‌های گوناگون تلاش می‌کنند و در شکل‌دهی و تزئین آن‌ها، نوآوری‌های مختلفی را معرفی می‌کنند. مطالعه و نمایش تحولات لباس‌های یک ملت امروزه، نه تنها از لحاظ تاریخی و درک زیبایی و تنوع آن‌ها جذاب است، بلکه از نظر فهم روان‌شناختی و عادات و رسوم مخصوص آن ملت نیز حائز اهمیت است. بنابراین، مطالعه انواع پوشش در زمان و مکان‌های مختلف می‌تواند به درک بهتر از روحیات یک ملت کمک کند (مرادی و فراهانی، ۱۴۰۱: ۹۳). گرچه در گذشته، به دلیل عوامل متنوعی از جمله وضعیت اقتصادی، نوع شغل، مواد اولیه، باورها و هنرهای سنتی، از انواع مختلف و فراوانی از پوشش‌ها در اقوام ایرانی استفاده می‌شد، اما در حال حاضر، به جز در برخی از مناطق روستایی، این نوع پوشش‌ها به فراموشی سپرده شده است. لباس‌های محلی و سنتی دارای دوخت و تزئینات و نقش‌هایی است که در کنار هماهنگی و زیبایی، از تنوع نیز برخوردارند. این تنوع در زمینه پوشاک و همچنین پارچه‌ها و بافت‌های سنتی در مناطق روستایی، به عنوان یک منبع الهام‌بخش برای استفاده و بهره‌برداری در فرآیند انتقال طرح، نقش و رنگ به پوشاک شهری و فرهنگ شهری عنوان می‌شود؛ البته با رعایت اصول و ساختارهای مناسب برای محیط‌های فرهنگی شهری. تاریخ نشان داده که ایران دارای یک فرهنگ و هنر بسیار غنی و پر بار بوده است که از گذشته تا امروز حفظ و ارتقاء آن بسیار مهم است. لباس‌های سنتی ایرانی بیش از سی نوع است، که برخی از آنها با اندکی تغییر مناسب برای محیط جامعه امروزی خواهد بود. این لباس‌ها علاوه بر زیبایی و منحصر به فرد بودن، از راحتی، سازگاری با شرایط مدرن، و احترام به سنت‌های بومی مناطق مختلف برخوردارند و تأثیر گذاری بی‌بدیلی بر میراث فرهنگی ایرانی دارند و به نوعی محافظت از این میراث را تضمین می‌کنند (پایدارفرد و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۳۶).

^۱. Ember & Peregrine

پوشاک در هر قوم و نژاد، تحت تأثیر فرهنگ، اقلیم، مذهب، و سایر عوامل مؤثر مانند شرایط اقلیمی و اجتماعی قرار می‌گیرد که بر فرهنگ و هنر آن قوم تأثیرگذار است (لی و یو^۱، ۲۰۲۳: ۹). پوشش هر قوم نمایانگر هویت فرهنگی، اعتقادات، و باورها، همچنین شرایط زیستگاهی آنان است (پروانه^۲، ۲۰۱۴: ۱۲۵). اگرچه در گذشته، به دلیل عوامل مختلفی نظیر درآمد اقتصادی، نوع شغل، مواد اولیه، باورها، و هنرهای سنتی، از انواع گوناگون و فراوانی از پوشش‌ها استفاده می‌شد، اما اکنون، به جز در برخی از مناطق روستایی، این نوع پوشش به فراموشی سپرده شده است. لباس‌های محلی و سنتی دارای دوخت، تزیینات، و نقش‌هایی هستند که در کنار هماهنگی و زیبایی، از تنوع نیز برخوردارند. این تنوع در زمینه پوشاک و پارچه‌ها و بافت‌های سنتی در مناطق روستایی، منبع الهام‌بخشی برای بهره‌برداری و استفاده در انتقال طرح، نقش، و رنگ به پوشاک شهری و فرهنگ شهری با رعایت اصول و ساختارهای مناسب برای محیط‌های فرهنگی شهری، عنوان می‌شود.

۳- روش تحقیق

روش پژوهش از نوع کیفی و به طور خاص از تحلیل مضمون استفاده شده است. نوع تحلیل مضمون استفاده، روش براون و کلارک (۲۰۰۶) است. در این روش، اطلاعات مصاحبه خط به خط تجزیه و تحلیل می‌شوند. براون و کلارک (۲۰۰۶) فرآیند تحلیل داده‌ها را دارای سه مرحله کلی «توضیح متن، تفسیر متن و یکپارچه سازی مجدد متن» می‌دانند (۲۰۲۱، Afshari pour et al.). هدف تحلیل مضمون به روش براون و کلارک، شناسایی مضامین، یعنی الگوهایی در داده‌ها که مهم یا جالب هستند و استفاده از این مضامین برای پرداختن به تحقیق یا گفتن چیزی در مورد یک موضوع است.

اطلاعات پژوهش با استفاده از مشاهده میدانی مستقیم، مصاحبه‌های فردی نیمه ساخت یافته جمع آوری شد. ابتدا برای تسلط بر محدوده مورد نظر و شناخت عمیق آن، مشاهده میدانی انجام شد و پس از بررسی‌های اولیه، به مصاحبه‌های نیمه ساخت یافته فردی اقدام شد. جامعه آماری پژوهش را صاحب نظران، افراد مسن و با تجربه و آگاه به پوشاک سنتی با بازه سنی ۳۰ تا ۶۰ سال تشکیل داده‌اند. مدت زمان انجام مصاحبه‌ها ۳ ماه (دی ماه ۱۴۰۳ تا اسفند ماه ۱۴۰۲) بوده است.

در این پژوهش از نمونه‌گیری هدفمند استفاده شده است. سپس با کدگذاری مصاحبه‌ها و تحلیل ابتدایی آن، برای کشف مباحث مهم، با یک نمونه‌گیری هدفمند، پژوهشگران به سراغ نمونه‌هایی رفتند. فرایند کدگذاری مصاحبه‌ها و نتایج آنها مبنای انتخاب نمونه‌های بعدی بوده است و در نهایت

¹ Li & Yu

² Parvane

۳۰ نفر با دریافت اشباع نظری مورد مصاحبه قرار گرفتند؛ بگونه‌ای که ادامه مصاحبه، به نتایج تکراری منجر می‌شده است.

تجزیه و تحلیل داده‌ها در سه مرحله کلی انجام شد. ۱: کدگذاری باز (شناسایی موضوعات، ویژگی‌ها و زمینه‌ها)، ۲: کدهای محوری (دسته بندی موضوعی)، و ۳: کدهای انتخابی یا مضامین فراگیر. در مرحله کدگذاری باز، متن پیاده‌شده مصاحبه‌ها به صورت خط به خط کدگذاری شده است. در این مرحله کدهای باز و مقولات اولیه به دست آمدند. در مرحله کدگذاری محوری، مقولات اصلی بر اساس مقایسه مداوم و رفت‌وبرگشتی (بین کدها، مقولات خرد و متن مصاحبه‌ها) به دست آمده و در قالب ابعاد پارادایمی قرار گرفتند. مقولات به دست آمده در این مرحله محصول تلفیق و مقایسه کدها و مقولات خرد اولیه به دست آمده در مرحله کدگذاری باز بود. در مرحله کدگذاری انتخابی، مقوله اصلی استخراج شده و پیوند آن با مقولات اصلی دیگر بررسی شدند پس از شکل‌گیری مدل طراحی شده، نیاز بود که نظر مصاحبه‌شوندگان را در مورد معنادار بودن و منطقی بودن پاسخ‌ها، جویا شویم. به عبارت دیگر اعتبارسنجی نتایج انجام شد. در نتیجه در سطح ۵۰ نفر نتایج در قالب پرسش‌نامه مورد تحلیل قرار گرفته شد. در مجموع براون و کلارک (۲۰۰۶) یک راهنمای شش مرحله‌ای ارائه می‌کنند که یک چارچوب بسیار مفید برای انجام تحلیل مضمون است. در شکل ۶ گام مشخص شده است: ۱-آشنایی با داده‌ها. ۲-استخراج کدهای اولیه. ۳-شناسایی تم‌ها (دسته بندی کدها). ۴-ایجاد شبکه تم‌ها (شکل‌گیری تم‌های فرعی). ۵-تعریف تم‌ها (نامگذاری تم‌های اصلی). ۶-بررسی تم‌ها. (Braun & Clarke, ۲۰۱۳؛ Clarke & Braun, ۲۰۰۶).

شکل ۱. تحلیل مضمون براون و کلارک (۲۰۰۶)

۴- یافته‌های تحقیق

همانگونه که در بخش روش تحقیق ذکر شد، ۳۰ نفر از طریق اشباع نظری مورد مصاحبه قرار گرفتند. بر اساس آمار توصیفی، ۳۶/۶ درصد مصاحبه‌شوندگان را گروه مردان و ۶۳/۳ درصد را گروه زنان تشکیل داده‌اند. همچنین از لحاظ متغیر سن نیز ۲۰ درصد بین ۳۰ تا ۴۰ سال، ۵۳/۳ درصد بین ۴۱ تا ۵۰ سال و ۲۶/۶ درصد بین ۵۱ تا ۶۱ سال حضور داشته‌اند. علاوه بر این از لحاظ متغیر تحصیلات نیز توزیع مناسبی وجود داشته است؛ چرا که سعی شده افراد با تحصیلات متنوع مورد مصاحبه قرار بگیرد. بر همین اساس ۳۶/۶ درصد زیردیپلم و ۱۳/۳ درصد دارای دیپلم بوده‌اند. همچنین ۴۰ درصد افراد دارای تحصیلات لیسانس و ۱۰ درصد نیز فوق لیسانس بوده‌اند. در مجموع توزیع مناسبی از لحاظ نمونه آماری مصاحبه شده وجود دارد و این توزیع مطلوب در گردآوری نظرات تمامی افراد با ویژگی‌های مختلف تاثیرگذار است. بنابراین قابلیت تعمیم پذیری نیز افزایش می‌یابد.

جدول ۱. ویژگی‌های نمونه آماری

متغیر	گزینه	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
جنس	مرد	۱۱	۳۶/۶	***
	زن	۱۹	۶۳/۳	***
سن	۳۰ تا ۴۰ سال	۶	۲۰	۲۰
	۴۱ تا ۵۰ سال	۱۶	۵۳/۳	۷۳/۳
	۵۱ تا ۶۰ سال	۸	۲۶/۶	۱۰۰
تحصیلات	زیردیپلم	۱۱	۳۶/۶	۳۶/۶
	دیپلم	۴	۱۳/۳	۵۰
	لیسانس	۱۳	۴۰	۹۰
	فوق لیسانس	۳	۱۰	۱۰۰

ویژگی‌های مهم پوشاک قوم ترکمن با رویکرد مردم‌شناختی

یکی از موضوعات و اهداف پژوهش شناخت و تحلیل ویژگی‌های پوشاک قوم ترکمن بوده است. تحلیل مصاحبه‌های انجام شده نشان می‌دهد که ۷ مقوله اصلی به عنوان ویژگی‌های مهم پوشاک قوم ترکمن شناخته شده است. این مقولات از طریق ۲۳ مقوله فرعی و بیش از ۴۰۰ کد باز یا اولیه استخراج و استنباط شده‌اند.

۷ ویژگی مهم پوشاک قوم ترکمن با رویکرد مردم‌شناختی در چند دهه گذشته در نتیجه تجزیه و تحلیل مصاحبه‌ها عبارت‌اند از عناصر سنتی پوشاک ترکمن، کیفیت محصولات، زمان صرف شده برای پوشاک ترکمن، طراحی و خلاقیت، سوزن دوزی پوشاک، رنگ در پوشاک ترکمن، تغییرات و به روز شدن لباس برای اقشار مختلف. بنابراین لباس محلی یا پوشاک قوم ترکمن در گذر زمان

ویژگی‌های مهم را با خود به دنبال داشته است که البته برخی از این ویژگی‌ها در برهه‌های زمانی دچار تغییر و تحولاتی شده است.

هر یک از مقولات اصلی (ویژگی‌های اصلی پوشاک) ذکر شده در نتیجه برخی مقولات فرعی استخراج و استنباط شده اند. برای مثال در توضیح اولین مقوله احصاء شده از ویژگی‌های پوشاک قوم ترکمن (عناصر سنتی پوشاک ترکمن) بایستی اینگونه تفسیر نمود که این مقوله از دو مقوله فرعی شامل اجزای متنوع پوشاک با ۱۲ کد اولیه و زیورآلات پوشاک با ۱۸ کد اولیه تشکیل شده است. عناصر پوشاک ترکمن یک ویژگی مهم از این لباس شناخته می‌شود که بخش اصلی این ویژگی را زیورآلات و اجزایی مثل سربند، رویه، زیره، پابند تشکیل داده اند. این نوع عناصر و خصوصیات در لباس ترکمن سبب شده که منحصر بفرد و مخصوص این نوع از اقلیم ایران باشد. در واقع عناصر تشکیل دهنده این لباس بیانگر هویت، فرهنگ و آداب و رسوم قوم ترکمن می‌باشد. نکته دیگر اینکه این نوع عناصر را کمتر می‌تواند در لباس‌ها و پوشاک محلی دیگر پیدا نمود. برای مثال یکی از مصاحبه شونده‌گان در زمینه متنوع بودن اجزای پوشاک ترکمن به عنوان یک ویژگی مهم در این نوع پوشاک محلی اینگونه اظهار نظر نموده است.

«لباس محلی ترکمن‌ها بیانگر هویت آنها است. البته این نوع لباس یک ویژگی مهمی دارد که در فرم و محتوای آن قابل مشاهده است و آن عناصر تشکیل دهنده آن است. پوشاک ترکمن دارای اجزایی مثل سربند، رویه، زیره، پابند است که کمتر لباسی این اجزا را دارد. در واقع این لباس از اجزایی متنوعی تشکیل شده که این نوع ویژگی در آن بسیار بارز و ارزشمند است.»

همچنین مصاحبه شونده دیگری در مورد مقوله فرعی دوم (زیورآلات پوشاک) اینگونه اشاره نموده است.

« من نمیدونم شما تا چه اندازه لباس ترکمن را می‌شناسید ولی هر کسی با دیدن این نوع لباس، اولین چیزی که چشم را متوجه خود می‌کند، زیورآلات است. چقدر قشنگ و جالب هستند. در حقیقت زیورآلات لباس ترکمن، اعتبار و ارزش پوشاک را تامین می‌کنند که در نوع خود جالب است. زیورآلات متنوع بوده و با رنگ لباس هماهنگ است. شما میدونید که این زیورآلان جز یا عنصری از پوشاک ترکمن را تشکیل می‌دهد که زیبایی و ارزش خاصی به آن می‌بخشد.»

همچنین مقوله یا ویژگی دوم کیفیت محصولات است که از سه مقوله فرعی شامل راحتی پوشاک با ۱۵ کد باز، تنوع رنگ و طرح با ۲۳ کد باز و عملکرد مناسب و کاربردی بودن پوشاک با ۱۷ کد باز شناخته و تبیین شده است. دیگر مقولات اصلی یا همان ویژگی‌های اصلی پوشاک ترکمن در جدول (۲) ذکر شده است. با توجه به حجم بالای مطالب، از ذکر نقل و قول‌ها برای دیگر مقولات

یا ویژگی‌ها خودداری می‌شود و نتایج جدول ارجاع داده می‌شود. جدول (۲)، دیگر ویژگی‌های پوشاک قوم ترکمن را با استفاده از مقولات اصلی، فرعی و کدهای باز نشان داده است.

جدول ۲. ویژگی‌های مهم پوشاک قوم ترکمن با رویکرد مردم‌شناختی از طریق تحلیل مضمون

تعداد کدهای باز	کدهای باز (مفاهیم)	تم‌های فرعی (مقولات فرعی)	تم‌های اصلی (مقولات اصلی)
۱۲	پوشاک ترکمن دارای اجزایی مثل سربند، رویه، زیره، پابند است که کمتر لباسی این اجزا را دارد	اجزای متنوع پوشاک	عناصر سنتی پوشاک ترکمن
۱۸	زیورآلات لباس ترکمن اعتبار و ارزش پوشاک را تامین می‌کنند که در نوع خود جالب است	زیورآلات پوشاک	
۱۵	لباس ترکمن یک ویژگی بارز دارد که راحتی بودن آن است	راحتی پوشاک	کیفیت محصولات
۲۳	رنگ و تنوع در پوشاک ترکمن یکی دیگر از ویژگی‌های مهم آن است	تنوع رنگ و طرح	
۱۷	پوشاک ترکمن در زمان و مکان‌های مختلف دارای عملکرد مناسب است؛ چونکه پارچه مرغوب، مقاوم و با کیفیتی دارد	عملکرد مناسب و کاربردی بودن آن	
۱۴	با توجه به ویژگی‌های مختلف، این نوع پوشاک محلی، ارزش زیادی دارد؛ چونکه هم از لحاظ هزینه، زمان و تنوع، قابل توجه و ارزشمند است	ارزش پوشاک	زمان صرف شده برای پوشاک ترکمن
۲۰	مشتریان و افراد معمولاً ارزش زیادی برای کارهای دست دوز و با زمان بالا قائل هستند که پوشاک ترکمن این ویژگی‌ها را دارد	دست دوزی بودن آن	
۱۶	زمان صرف شده برای پوشاک ترکمن دقیقاً ارتباط مستقیمی با تنوع آن دارد که در نوع خود بی نظیر است	تنوع پوشاک	
۱۵	پوشاک ترکمن مجموعه متنوعی از طرح‌ها و اشکال خلاقانه را برای خرید و استفاده دارد	تنوع در سبک و طرح	طراحی و خلاقیت
۱۸	طرح‌های پوشاک یا لباس محلی ترکمن برای همه اقشار و سلیقه‌ها مناسب است که شما کمتر این ویژگی‌ها را در لباس‌های دیگر می‌بینید	خلاقه بودن طرح	
۱۳	بسیاری از لباس‌های محلی در گذر زمان کم رونق میشوند اما لباس ترکمن به دلیل به روز شدن طرح‌ها و متناسب با نیاز قشر جوان، همواره رونق دارد	به روز شدن پوشاک	
۲۴	سوزن دوزی پوشاک ترکمن عنصر اصلی و جدایی‌ناشدنی این پوشاک محلی است	سوزن دوزی از عناصر اصلی پوشاک	سوزن دوزی پوشاک
۲۲	توتم‌ها نقش اصلی در سوزن دوزی پوشاک ترکمن‌ها ایفا می‌کنند که بیشتر این توتم‌ها گل و جانور هست.	وجود توتم‌ها در سوزن دوزی	
۲۰	اشکال هندسی به صورت سوزن دوزی روی پوشاک ترکمن‌ها معنا و ارزش ویژه‌ای دارد	وجود اشکال هندسی در سوزن دوزی	
۲۲	رنگ‌های به کار رفته در پوشاک ترکمن الهام گرفته از طبیعت منطقه است	الهام رنگ از طبیعت	رنگ در پوشاک ترکمن
۱۷	تمام رنگ‌های پوشاک سنتی ترکمن‌ها در گذشته طبیعی و بدون عناصر شیمیایی بوده که ویژگی بارزی این نوع لباس است	استفاده از رنگ‌های طبیعی و بدون مواد شیمیایی	
۲۱	در لباس ترکمن‌ها از رنگ‌های گرم برای ایجاد حس سرزندگی و شادی استفاده شده که ریشه در فرهنگ غنی آنها دارد	استفاده از رنگ‌های گرم برای سرزندگی	

۱۸	رنگ سیاه و سفید معنای دفع چشم زخم در فرهنگ ترکمن‌ها دارد که این نوع استفاده از رنگ سیاه و ترکیب خیلی استفاده شده و در لباس ترکمن‌ها بسیار استفاده شده و قابل مشاهده است	استفاده از رنگ سیاه و سفید و دفع چشم زخم
۱۶	انواع‌های رنگ‌های قرمز، سبز، سفید و سیاه در لباس ترکمن وجود دارد که این تنوع خود بار معنایی دارد	تنوع رنگ
۱۴	پوشاک ترکمن‌ها در گذر زمان تغییراتی داشته و همین موضوع به تمایل اقشار مختلف از جمله جوانان به این نوع لباس کمک نموده	به روز بودن پوشاک
۱۶	قشر جوان کمتر از کلاه و به نمایش گذاشتن موی خود استفاده می‌کنند و بیشتر روسری‌های بزرگ استفاده می‌کنند	حذف کلاه و استفاده از روسری بزرگ
۱۲	قشر جوان برای حفظ اتحاد خود از لباس‌های متعادل‌شکل استفاده می‌کنند	متعادل‌شکل بودن لباس
۱۷	در پوشاک ترکمن‌ها برای به روز شدن لباس سعی شده که از طرح‌های سنتی در پوشاک به شیوه مدرن استفاده شود که در نوع خود جالب است	تلفیق سنت و مدرنیته در پوشاک

مهمترین تغییرات پوشاک قوم ترکمن با رویکرد مردم شناختی

بخش دوم نتایج پژوهش را مهمترین تغییرات پوشاک قوم ترکمن تشکیل داده است. تحلیل مصاحبه نشان می‌دهد که مهمترین تغییرات پوشاک قوم ترکمن در سه دهه گذشته شامل ۴ تغییر بوده که تحت عنوان مقولات اصلی تبیین شده اند. این مقولات عبارت اند از تلفیق طرح‌های سنتی و مدرن (شامل دو مقوله فرعی به روز شدن طرح‌ها با ۱۸ کد باز و ترکیب طرح‌های سنتی با جدید با ۲۵ کد باز)؛ کاهش توتمها در پوشاک (شامل یک مقوله فرعی کاهش توتم‌های گیاهی و جانوری با ۱۵ کد باز)؛ کاهش سوزن دوزی (شامل دو مقوله فرعی هزینه آوری سوزن دوزی با ۱۶ کد باز و زمانبر بودن سوزی دوزی با ۱۳ کد باز)؛ کاهش کیفیت پوشاک (شامل یک مقوله فرعی روند کیفیت پوشاک با ۲۰ کد باز).

در مجموع این تغییرات از طریق ۶ مقوله فرعی و بیش از ۱۰۷ کد باز یا اولیه استخراج و استنباط شده اند. بنابراین لباس محلی یا پوشاک قوم ترکمن در گذر زمان تغییرات قابل توجهی داشته است. از جمله این تغییرات تلفیق طرح‌های سنتی و مدرن در این نوع پوشاک بوده است. همانگونه ذکر شد این مقوله از دو مقوله فرعی شامل روز شدن طرح‌ها با ۱۸ کد باز و ترکیب طرح‌های سنتی با جدید با ۲۵ کد باز تشکیل شده است. در گذر زمان فرهنگ محلی دچار تغییر و تحول شده است. نسل جوان تمایل به لباس‌های مدرن از خود نشان داده است. رغبت مردم به خرید لباس‌های محلی با توجه به سبک زندگی و مشکلات اقتصادی کمتر شده است. از سوی دیگر لباس‌های مدرن نیز در بازار گسترش یافته اند. این دلایل و عوامل سبب شده که رغبت مردم به لباس محلی ترکمن کمتر شود. در نتیجه تلفیق طرح‌های سنتی و مدرن در پوشاک قوم ترکمن مورد استفاده قرار گرفته و در برهه‌های زمانی مختلف، میزان این تلفیق نیز متفاوت بوده است؛ بگونه‌ای که امروزه شاهد

بیشتر شدن تلفیق روش‌های سنتی و مدرن از لحاظ رنگ، سبک و طرح در پوشاک قوم ترکمن هستیم. بنابراین تغییر و تحولات مدرنیته در ایجاد تغییرات در لباس محلی ترکمن و تلفیق آن موثر بوده است.

برای مثال یکی از مصاحبه‌شوندگان در زمینه به روز شدن طرح‌ها به عنوان یک تغییر مهم در این نوع پوشاک اینگونه اظهار نظر نموده است.

« خب لباس به عنوان بخشی‌ای فرهنگ هر منطقه با توجه به تحولات سال‌های گذشته، دچار تغییر شده. لباس ترکمن‌ها نیز مستثنی نبوده. در طی این چند دهه تلاش شده که لباس ترکمن متناسب با اقلشار مختلف طراحی بشود و نیاز همه افراد تامین بشه. البته با حفظ ماهیت آن. این تلاش‌ها در راستای به روز شده آن برنامه ریزی شده. حال اینکه چقدر موفقیت آمیز بوده و چقدر با فرهنگ قوم ترکمن سازگار است خود جای بحث و بررسی متفاوتی دارد.»

همچنین مصاحبه‌شونده دیگری در مورد مقوله فرعی دوم (ترکیب طرح‌های سنتی با جدید) و ایجاد تغییرات در پوشاک ترکمن اینگونه اشاره نموده است.

« از کجا شروع بکنم بهتره. میتونم بگم که این لباس و پوشاک‌های جدید نبود کردند لباس قوم ترکمن رو. البته بخشی از این مساله به خود ما هم برمیگرده. در دهه گذشته یکسری طرح‌های جدید در پوشاک ترکمن بکار رفته است که سعی شده جدید و مدرن بشود. تا تمایل مردم بیشتر گردد. در واقع یکی از اقدامات در پوشاک ترکمن‌ها، ترکیبی بوده که انجام شده و اون ترکیب مدل‌های سنتی و جدید با همدیگر در طراحی‌ها بوده. در برخی مواقع برای حفظ و استفاده از لباس محلی تاثیرگذار بوده اما شاید در بلندمدت لباس محلی را کم رنگ تر نماید و عناصر اصلی این نوع لباس در طرح مدرن هزم شود.»

همچنین مقوله یا تغییر دوم کاهش توتمها در پوشاک است که از یک مقوله فرعی با ۱۵ کد باز شناخته و تبیین شده است. دیگر مقولات اصلی یا همان تغییرات پوشاک ترکمن در سه دهه گذشته در جدول (۳) ذکر شده است. با توجه به حجم بالای مطالب، از ذکر نقل و قول‌ها برای دیگر مقولات یا تغییرات پوشاک خودداری می‌شود و به نتایج جدول ارجاع داده می‌شود. جدول (۳)، دیگر تغییرات پوشاک قوم ترکمن را با استفاده از مقولات اصلی، فرعی و کدهای باز نشان داده است.

جدول ۳. مهمترین تغییرات پوشاک قوم ترکمن با رویکرد مردم‌شناختی در سه دهه گذشته

فراوانی	کدهای اولیه (مفاهیم)	تم‌های	تم‌های
		فرعی (مقولات)	اصلی (مقولات)
		فرعی	اصلی

۱۸	در طی این چند دهه تلاش شده که لباس ترکمن متناسب با اقشار مختلف طراحی بشود و نیاز همه افراد تامین بشه. البته با حفظ ماهیت آن	به روز شدن تلفیق طرح‌های سنتی و مدرن
۲۵	یکی از اقدامات در پوشاک ترکمن‌ها، ترکیبی بوده که انجام شده و اون ترکیب مدل‌های سنتی و جدید با همدیگر در طراحی‌ها بوده	ترکیب طرح‌های سنتی با جدید
۱۵	استفاده از توت‌ها یک نماد جذاب و با هویت در لباس ترکمن‌ها بوده اما در گذر زمان به دلیل تغییر بینش افراد به ویژه قشر جوان، این توت‌ها در لباس کمتر شده و هویت این لباس تغییر کرده	کاهش توت‌های گیاهی و جانوری در پوشاک
۱۶	سوزن دوزی در لباس ترکمن به مرور کمتر شده و چونکه هزینه زیادی داره و هر چه گران تر بشود خب مشتری کمتری پیدا میکنه	کاهش سوزن دوزی
۱۳	سوزن دوزی زمان زیادی میطلبه و این موضوع در لباس ترکمن خیلی زمانبر است. لذا در دهه گذشته سوزن دوزی در برخی لباس‌ها کمتر شده	زمانبردن سوزی دوزی
۲۰	کیفیت پوشاک خب در این سال‌ها خیلی تغییر کرده. بالاخره همه مردم نمیتونن لباس با کیفیت بخرند و بازار بایستی متناسب با اقشار مختلف لباس تولید کند	کاهش کیفیت پوشاک

مهمترین عوامل موثر در تغییرات پوشاک قوم ترکمن با رویکرد مردم شناختی

بخش سوم تحلیل مضمون، در زمینه مهمترین عوامل موثر در تغییرات پوشاک قوم ترکمن با رویکرد مردم شناختی در سه دهه گذشته است. تحلیل مصاحبه نشان می‌دهد که مهمترین عوامل در روند تغییرات در سه دهه گذشته شامل ۷ عامل بوده که تحت عنوان مقولات اصلی تبیین شده اند. این مقولات عبارت اند از شرایط اقلیمی و جغرافیایی (با دو مقوله فرعی و با ۲۵ کد باز)، میل به نوگرایی (با دو مقوله فرعی و با ۴۱ کد باز)، نفوذ پوشاک با سبک مدرن (با دو مقوله فرعی و با ۳۲ کد باز)، گران بودن قیمت لباس ترکمن (با دو مقوله فرعی و ۳۹ کد باز)، نفوذ هویت‌های جدید (با دو مقوله فرعی و ۳۶ کد باز)، تاثیر رسانه و تکنولوژی (با دو مقوله فرعی و ۳۳ کد باز)، عدم برندسازی و گسترش بازار لباس محلی (با دو مقوله فرعی و ۲۴ کد باز).

در مجموع این عوامل از طریق ۱۴ مقوله فرعی و بیش از ۲۳۰ کد باز یا اولیه استخراج و استنباط شده اند. بنابراین لباس محلی یا پوشاک قوم ترکمن در گذر زمان تحت تاثیر عوامل متنوعی دچار تغییر شده است. از جمله این عوامل، میل به نوگرایی در میان مردم بوده است. همانگونه که ذکر شد این مقوله از دو مقوله فرعی شامل سبک زندگی مردم با ۱۹ کد باز و تمایل به نوگرایی با ۲۲ کد باز تشکیل شده است. در گذر زمان، به دلیل تغییر سبک زندگی و تمایلات به نوگرایی به ویژه در قشر جوان، پوشاک محلی نیز تحت تاثیر این موضوع قرار گرفته است. تغییر سبک زندگی سبب شده که پوشاک محلی قوم ترکمن نیز در زندگی مردم کم رنگ تر شود و در مقابل تمایل به طرح‌ها

و سبک‌های مدرن پوشاک بیشتر گردد. افزایش تمایل به نوگرایی در میان اقشار مردم به ویژه نسل، بازار پوشاک محلی را نیز دچار رکورد نموده و در گذر زمان تغییرات زیادی در سبک و طرح‌های پوشاک قوم ترکمن قابل مشاهده است. بگونه‌ای که جهت تطبیق و سازگاری با سبک زندگی جدید، برخی طرح‌های مدرن با سنتی در پوشاک محلی ترکمن تلفیق شده است. در مجموع تمایل به نوگرایی و سبک‌های جدید عامل موثری در فرآیند تغییرات مربوط به پوشاک قوم ترکمن شناخته می‌شود.

همانگونه که بیان شد عامل میل به نوگرایی از طریق دو مقوله سبک زندگی مردم و تمایل به نوگرایی استنباط شده است. برای مثال یکی از مصاحبه‌شوندگان در زمینه سبک زندگی مردم به عنوان یک عامل مهم در روند تغییرات مربوط به پوشاک قوم ترکمن اینگونه اظهار نظر نموده است.

«همه چیز در حال تغییر است. این تغییرات از چند دهه گذشته شروع شده و امروزه با توسعه فناوری گسترده تر شده است. فضای مجازی رو شما مشاهده کنید متوجه موضوع خواهید شد. خب این چنین تغییراتی سبک زندگی مردم را عوض نموده. برای قوم ترکمن نیز اتفاق افتاده است. سبک زندگی مردم تغییر زیادی در چند دهه گذشته داشته و این تغییر در نوع پوشش و لباس آنها نیز قابل مشاهده است. تغییر پوشش آنها به دلیل سبک زندگی و غالب بودن سبک‌های جدید و مدرن است.»

همچنین مصاحبه‌شونده دیگری در مورد مقوله فرعی دوم (تمایل به نوگرایی) و نقش آن در تغییرات پوشاک ترکمن اینگونه اظهار نظر نموده است.

«تغییرات فناوری امروزه زندگی بشر را تغییر داده و به نظر من بسیاری از فرهنگ و سنت‌ها را نابوده کرده است. بخشی از همین فرهنگ و سنت‌ها به لباس محلی بر می‌گردد. ذهنیت و بینش نسل‌ها تغییر کرده. به ویژه نسل جدید. متأسفانه نسل جدید تمایل به چیزهای جدید و نو دارند و خب این نوع گرایش در تغییرات پوشاک محلی ترکمن تأثیرگذار بوده است. این تغییر دیدگاه به چیزهای جدید در بسیاری موارد آسیب زننده برای کل جامعه است. تغییر نوع پوشاک و ضعیف شدن جایگاه پوشاک محلی به دلیل تمایل جوان به سبک‌های جدید می‌تونه تبعات جبران ناپذیری داشته باشد. بایستی این موضوع را مدیریت نمود.»

همچنین مقوله یا عامل دوم تأثیرگذار در روند تغییرات در سه دهه گذشته، گران بودن قیمت لباس ترکمن است که از دو مقوله فرعی شامل استفاده از عناصر گران قیمت با ۱۸ کد باز و روند افزایشی قیمت با ۲۱ کد باز شناخته و تبیین شده است. دیگر عوامل موثر در تغییرات پوشاک قوم ترکمن با

رویکرد مردم شناختی در جدول (۴) ذکر شده است. با توجه به حجم بالای مطالب، از ذکر نقل و قول‌ها و تفسیر دیگر عوامل یا مقولات مرتبط با تغییرات پوشاک قوم ترکمن خودداری می‌شود و به نتایج جدول (۴) ارجاع داده می‌شود.

جدول ۴. مهمترین عوامل موثر در تغییرات پوشاک قوم ترکمن با رویکرد مردم شناختی در سه دهه گذشته

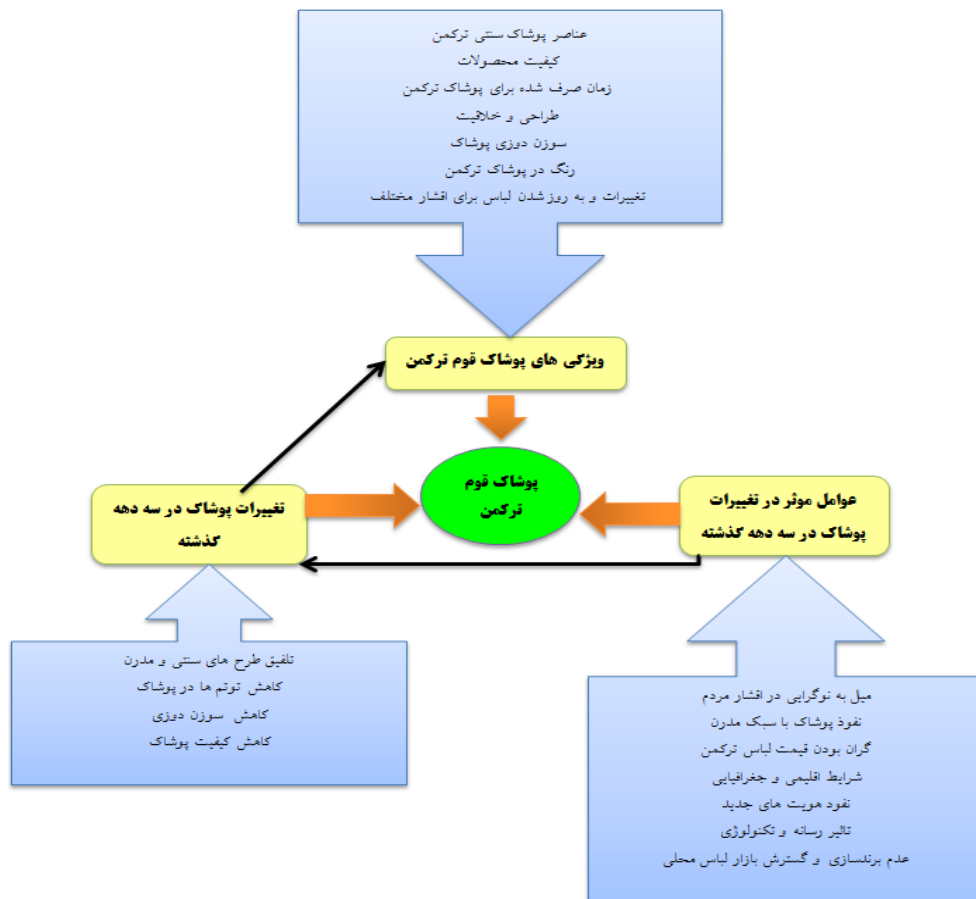
فراوانی	کدهای اولیه (مفاهیم)	تم‌های فرعی (مقولات فرعی)	تم‌های اصلی (مقولات اصلی)
۱۹	سبک زندگی مردم تغییر زیادی در چند دهه گذشته داشته و این تغییر در نوع پوشش و لباس آنها نیز قابل مشاهده است	سبک زندگی مردم	میل به نوگرایی
۲۲	متاسفانه نسل جدید تمایل به چیزهای جدید و نو دارند و خب این نوع گرایش در تغییرات پوشاک محلی ترکمن تاثیرگذار بوده است	تمایل به نوگرایی	
۱۸	عناصر و موادی که در لباس ترکمن بکار میره، خیلی گرون هست و این باعث گران شدن قیمت اصلی آن می‌شود. خب مردم با این وضعیت اقتصادی توان خرید ندارند	استفاده از عناصر گران قیمت ترکمن	گران بودن لباس ترکمن
۲۱	لباس ترکمن در دهه گذشته خیلی گران شده و مردم توان خرید آن را ندارند	روند افزایشی قیمت	
۱۱	امروزه خب ارتباطات گسترده شده و به واسطه گسترش صنعت، ارتباطات جغرافیایی نیز گسترش پیدا کرده که در تغییرات پوشاک نیز تاثیرگذار بوده	گسترش ارتباطات جغرافیایی	شرایط اقلیمی و جغرافیایی
۱۴	شما بهتر می‌دانید که آب و هوا در دو دهه گذشته چقدر تغییر کرده. خب این تغییرات روی سبک زندگی و حتی نوع لباس محلی نیز تاثیرگذار است	تغییرات اقلیمی	
۱۷	مدرنیته در همه جای زندگی نفوذ کرده و در پوشاک قوم ترکمن نیز تاثیرگذار بوده و بسیاری از تغییرات آن به تحولات مدرنیته بر می‌گردد	گسترش لباس مدرن	نفوذ پوشاک با سبک مدرن
۱۵	گسترش طرح‌های جدید و جذاب در پوشاک برای قشر جوان به کاهش رغبت آنها به خرید لباس محلی منجر شده و در نتیجه در آینده نیز شرایط بدتر می‌شود	طرح‌های جدید پوشاک	
۱۹	متاسفانه هویت‌های قومی و محلی کم رنگ شده. همین کم رنگ شدن هویت محلی در تغییرات پوشاک نیز موثر بوده و همیشه بی تفاوت بود	گسترش هویت‌های جهانی	نفوذ هویت‌های جدید
۱۷	بخشی از جامعه محلی به ویژه قشر جوان به دلیل نفوذ فرهنگ غرب، کمتر به فرهنگ محلی توجه می‌کنند و خب این کم رنگ شدن فرهنگ محلی، به لباس محلی نیز مربوط می‌شود	کم رنگ شدن فرهنگ محلی	

۱۵	رسانه‌های جمعی به ویژه بصری، خیلی در روند تغییرات پوشاک نقش رسانه جامعه از جمله کم رونق شده پوشاک قوم ترکمن و تغییرات آن نقش ایفاء نموده اند	نقش رسانه	تاثیر رسانه و تکنولوژی
۱۸	روند سریع تکنولوژی و نفوذ در زندگی ما، خیلی از تغییرات در پوشاک ترکمن‌ها را تحت تاثیر قرار داده	توسعه فناوری	
۱۳	متاسفانه برای هر چیز برندسازی انجام شده ولی برای لباس محلی ترکمن‌ها برندسازی انجام نشده که هم تغییرات کمتر بشود و ماهیت اصلی آن حفظ بشه	نبود برند در لباس محلی	عدم برندسازی و گسترش بازار لباس محلی
۱۱	به دلیل رونق لباس‌های مدرن و مشکلات پوشاک محلی، بازار این نوع لباس کم شده. خب این شرایط در این تغییرات خیلی تاثیرگذار بوده	کاهش بازار لباس محلی	

مدل نهایی پژوهش (ویژگی‌ها، تغییرات و عوامل تاثیرگذار در پوشاک قوم ترکمن)

شکل (۲) مدل مفهومی مردم‌شناختی پوشاک قوم ترکمن و تغییرات آن در سه دهه گذشته را نشان می‌دهد. بر اساس این مدل، ویژگی‌های اصلی پوشاک قوم ترکمن در چند مقوله اصلی خلاصه می‌شوند. این مقولات یا ویژگی‌ها ریشه در عناصر، کیفیت، طراحی، خلاقیت، رنگ و مواد استفاده شده دارد. ویژگی‌ها این نوع پوشاک عبارت‌اند از عناصر سنتی پوشاک ترکمن؛ کیفیت محصولات؛ زمان صرف شده برای پوشاک ترکمن؛ طراحی و خلاقیت؛ سوزن دوزی پوشاک، رنگ در پوشاک ترکمن؛ تغییرات و به روز شدن لباس برای اقشار مختلف. هر یک از این ویژگی‌ها در فرم و محتوای لباس محلی ترکمن نقش مهمی ایفاء می‌نماید.

در گذر زمان این ویژگی‌های این نوع پوشاک تغییراتی متنوعی به خود دیده است. تلفیق طرح‌های سنتی و مدرن، کاهش توت‌ها در پوشاک، کاهش سوزن دوزی و کاهش کیفیت پوشاک از مهمترین این تغییرات محسوب می‌شود که در مدل به آنها اشاره شده است. البته این تغییرات در نتیجه برخی عوامل و شاخص‌های تاثیرگذار اتفاق افتاده است. به عبارت دیگر مجموعه‌ای از عوامل در تغییر ویژگی‌های پوشاک قوم ترکمن نقش ایفاء نموده است. از مهمترین عوامل موثر در تغییر ویژگی‌های لباس قوم ترکمن در گذر زمان و در مدت سه دهه گذشته می‌توان به میل به نوگرایی در اقشار مردم، نفوذ پوشاک با سبک مدرن، گران بودن قیمت لباس ترکمن، شرایط اقلیمی و جغرافیایی، نفوذ هویت‌های جدید، تاثیر رسانه و تکنولوژی، عدم برندسازی و گسترش بازار لباس محلی اشاره نمود. هر یک از این عوامل دارای تاثیرگذاری خاصی بوده است اما به نظر می‌رسد گسترش فرهنگ مدرنیته در این زمینه تاثیرگذارتر بوده است. بگونه‌ای نه تنها فرهنگ در معنای عام بلکه، سبک و فرهنگ غنی پوشاک قوم ترکمن را نیز تحت تاثیر قرار داده است. در مجموع شکل (۲)، مجموعه ویژگی‌های پوشاک قوم ترکمن، تغییرات و عوامل تاثیرگذار در این زمینه را نشان داده است.

شکل ۲. مدل مفهومی مردم شناختی پوشاک قوم ترکمن و تغییرات آن در سه دهه گذشته

اعتبارسنجی مقولات شناسایی شده

جهت اعتبارسنجی ویژگی‌ها، تغییرات، عوامل (مقولات اصلی) استخراج شده از مصاحبه‌ها، با استفاده از پرسش نامه نسبت به اعتبارسنجی آنها در سطح نمونه مطالعه شده اقدام گردید. برای انجام این موضوع، مقولات در قالب یک پرسش نامه قرار داده شده و از افراد این سوال مطرح شد که تا چه میزان با مقوله اشاره شده به عنوان ویژگی پوشاک قوم ترکمن، مقوله اشاره شده به عنوان تغییرات در سه دهه گذشته و همچنین مقوله اشاره شده به عنوان عامل تأثیرگذار در تغییرات پوشاک قوم ترکمن در سه دهه گذشته موافق هستید؟ پاسخ‌ها در قالب طیف پنج گزینه

لیکرت (خیلی مخالفم، مخالفم، نظری ندارم، موافقم و خیلی موافقم) در نظر گرفته شد. در نهایت با گردآوری پرسش نامه و تحلیل آنها در نرم افزار SPSS نتایج به دست آمد. نتیجه آزمون تی تک نمونه‌ای نشان داد که برای هر سه بخش مقولات شناسایی شده تحت عنوان ویژگی‌های پوشاک قوم ترکمن، تغییرات پوشاک در سه دهه گذشته و عوامل موثر در تغییرات پوشاک، سطح معناداری برابر با ۰/۰۰۰ و کمتر از ۰/۰۵ بوده است. لذا پاسخ‌ها معنادار بوده است. برای بررسی جهت معناداری و مشخص نمودن اعتبار مقولات از نتایج میانگین آزمون استفاده شده است. بررسی میانگین تمامی ۱۸ مقوله نشانگر آن است که از دیدگاه افراد مورد بررسی، مقولات استخراج شده از مصاحبه‌ها قابل قبول و مورد اعتبار هستند. به عبارت دیگر از دیدگاه افراد مطالعه شده، ۱۸ مقوله استخراج از طریق مصاحبه‌ها، به عنوان ویژگی‌های پوشاک قوم ترکمن، نوع تغییرات پوشاک در سه دهه گذشته و عوامل موثر در تغییرات پوشاک شناخته شده اند. مهمترین ویژگی پوشاک قوم ترکمن، عناصر پوشاک با میانگین ۴/۴۰ و سپس رنگ به کار رفته در پوشاک با میانگین ۴/۳۶ بوده است. همچنین از لحاظ تغییرات در پوشاک نیز مهمترین تغییر، تلفیق طرح‌های سنتی و مدرن با میانگین ۴/۳۳ بوده است. از لحاظ عوامل موثر در تغییرات پوشاک در سه دهه گذشته نیز عامل تاثیر رسانه و تکنولوژی با میانگین ۴/۵۰ شناخته شده است.

جدول ۵. اعتبارسنجی ویژگی‌ها، تغییرات و عوامل استخراج شده از مصاحبه‌ها در ارتباط با پوشاک قوم

ترکمن

ابعاد	مقولات	مبنای اعتبار (۳/۵)	
		معناداری	میانگین
ویژگی‌های پوشاک قوم ترکمن	عناصر پوشاک سنتی ترکمن	۰/۰۰۰	۴/۴۰
	کیفیت محصولات	۰/۰۰۰	۴/۲۶
زمان صرف شده برای پوشاک ترکمن	طراحی و خلاقیت	۰/۰۰۰	۴/۱۶
	سوزن دوزی پوشاک	۰/۰۰۰	۴/۱۰
تغییرات پوشاک در سه دهه گذشته	رنگ در پوشاک ترکمن	۰/۰۰۰	۴/۳۳
	تغییرات و به روز شدن لباس برای اقشار مختلف	۰/۰۰۰	۴/۳۶
عوامل موثر در تغییرات پوشاک در سه دهه گذشته	تلفیق طرح‌های سنتی و مدرن	۰/۰۰۰	۴/۰۰
	کاهش توت‌م‌ها در پوشاک	۰/۰۰۰	۴/۳۳
عوامل موثر در تغییرات پوشاک در سه دهه گذشته	کاهش سوزن دوزی	۰/۰۰۰	۴/۱۳
	کاهش کیفیت پوشاک	۰/۰۰۰	۴/۳۲
عوامل موثر در تغییرات پوشاک در سه دهه گذشته	میل به نوگرایی در اقشار مردم	۰/۰۰۰	۴/۱۱
	نفوذ پوشاک با سبک مدرن	۰/۰۰۰	۴/۳۰
عوامل موثر در تغییرات پوشاک در سه دهه گذشته	گران بودن قیمت لباس ترکمن	۰/۰۰۰	۴/۳۷
	نفوذ هویت‌های جدید	۰/۰۰۰	۴/۲۰
شرایط اقلیمی و جغرافیایی		۰/۰۰۰	۴/۰۰
		۰/۰۰۰	۴/۲۷

سه دهه	تاثیر رسانه و تکنولوژی	۰/۰۰۰	۴/۵۰	قابل قبول
گذشته	عدم برندسازی و گسترش بازار لباس محلی	۰/۰۰۰	۴/۰۳	قابل قبول

۵- نتیجه گیری و پیشنهادها

پوشاک به عنوان نماد و بخش مهمی از فرهنگ شناخته می‌شود. حال در این زمینه لباس‌های محلی که ریشه در آداب و رسوم خرده فرهنگ‌ها دارند، همواره به عنوان یک فرم و هویت فرهنگی نقش مهمی ایفاء می‌نمایند. پوشاک یا لباس محلی قوم ترکمن در شمال ایران نیز ریشه در همین مفاهیم دارد؛ به عبارت پوشاک محلی قوم ترکمن گویای فرهنگ، اقلیم و سبک زندگی آنها است. شناخت ویژگی‌ها و چارچوب پوشاک محلی هر خرده فرهنگی می‌تواند به غنای بهتر آن و حفظ این ظرفیت برای آینده گان کمک نماید. پوشاک قوم ترکمن نیز همانند دیگر اقوام، دارای ویژگی‌های خاصی است که این ویژگی‌ها می‌تواند ریشه در فرهنگ و محیط این قوم داشته باشد. شناخت این ویژگی‌ها مبتنی بر دیدگاه مردم می‌تواند در راستای برنامه ریزی، حفاظت و گسترش آن موثر باشد. بنابراین در این پژوهش سعی شد که ویژگی‌های پوشاک قوم ترکمن شناسایی و همچنین تغییرات و عوامل موثر در این زمینه در طی سه دهه گذشته بررسی و تبیین شود.

بخشی از نتیجه گویای آن است که ویژگی‌های پوشاک قوم ترکمن در هفت مقوله یا ویژگی مهم گنجانده می‌شود. این ویژگی‌ها شامل عناصر سنتی پوشاک ترکمن، کیفیت محصولات، زمان صرف شده برای پوشاک ترکمن، طراحی و خلاقیت، سوزن دوزی پوشاک، رنگ در پوشاک ترکمن، تغییرات و به روز شدن لباس برای اقشار مختلف بوده است. کنکاش و تبیین این ویژگی‌ها نشان می‌دهد که دو مفهوم فرم و محتوا بخوبی در ویژگی‌های این نوع پوشاک قابل مشاهده است. در واقع فرم و محتوا بخوبی در کنار هم قرار گرفته و به ارزشمندی و زیبایی این لباس کمک نموده است. عناصر سنتی، رنگ، کیفیت و طراحی بخوبی در این نوع پوشاک محلی قابل مشاهده است و این ویژگی‌ها به زیبایی و ارزشمندبودن آن کمک نموده است.

همچنین نتیجه نشان داد که در سه دهه گذشته، مهمترین تغییرات در پوشاک قوم ترکمن شامل چهار تغییر بوده که عبارت اند از تلفیق طرح‌های سنتی و مدرن، کاهش توت‌م‌ها در پوشاک، کاهش سوزن دوزی، کاهش کیفیت پوشاک. به نظر می‌رسد که مهمترین تغییر در پوشاک قوم ترکمن، مربوط به تلفیق طرح‌های سنتی و مدرن است؛ چرا که به فراخور تغییر نسل‌ها و سبک زندگی، پوشاک محلی و استفاده از آن با مشکلاتی روبه رو شده است. در این راستا یکی از تغییرات در پوشاک محلی، تلفیق آن با سبک‌های جدید بوده است. در واقع سعی شده که طرح‌های مدرن نیز در پوشاک محلی لحاظ شود تا علاوه بر افزایش رغبت به خرید آن، جذابیت آن برای برخی نسل‌های جدید نیز افزایش یابد. البته به دلیل موادی از جمله به واسطه سوزن دوزی، قیمت این پوشاک

افزایش یافته است. در این راستا برای کاهش قیمت و فروش بیشتر در بازار، میزان سوزن دوزی در این نوع لباس تغییر یافته است. در مجموع تغییرات در دو دسته درونی و بیرونی در پوشاک قوم ترکمن نقش ایفاء نموده و بایستی در این زمینه مدیریت لازم را لحاظ نمود. در راستای تغییرات و ویژگی‌های پوشاک محلی قوم ترکمن، عواملی دخیل و نقش دارند. از مهمترین عوامل موثر در تغییر ویژگی‌های لباس قوم ترکمن در گذر زمان و در مدت سه دهه گذشته می‌توان به میل به نوگرایی در اقشار مردم، نفوذ پوشاک با سبک مدرن، گران بودن قیمت لباس ترکمن، شرایط اقلیمی و جغرافیایی، نفوذ هویت‌های جدید، تاثیر رسانه و تکنولوژی، عدم برندسازی و گسترش بازار لباس محلی اشاره نمود. هر یک از این عوامل دارای تاثیرگذاری خاصی بوده است اما به نظر می‌رسد گسترش فرهنگ مدرنیته در این زمینه تاثیرگذارتر بوده است. بگونه‌ای نه تنها فرهنگ در معنای عام بلکه، سبک و فرهنگ غنی پوشاک قوم ترکمن را نیز تحت تاثیر قرار داده است.

در مجموع پوشاک قوم ترکمن از لحاظ طرح، رنگ، عناصر و محتوا، منحصر بفرد بوده و در گذر زمان نیز سعی شده سازگاری آن با تغییرات لحاظ شود. با این وجود پوشاک قوم ترکمن به عنوان بخش مهمی از فرهنگ، تحت تاثیر تغییرات مدرنیته قرار گرفته و به نسبت گذشته، جایگاه و استفاده از آن در سبک زندگی مردم کاهش یافته است. این موضوع به دلایل مختلف از جمله سبک زندگی، نفوذ مدرنیته، گسترش بازار با طرح‌های جدید و عدم توجه به حفاظت از این فرهنگی غنی است. در راستای نتایج اشاره شده چند پیشنهاد ارائه می‌گردد. ۱- پیشنهاد می‌شود که در راستای حفاظت از این فرهنگ غنی، برندسازی پوشاک سنتی قوم ترکمن برنامه ریزی شود. ۲- پیشنهاد می‌شود در راستای تلفیق طرح‌های سنتی و مدرن در پوشاک قوم ترکمن، حساسیت و دقت بیشتری لحاظ شود. ۳- یکی از عوامل موثر در تغییرات پوشاک سنتی ترکمن، گران بودن قیمت آن است. پیشنهاد می‌شود که در این راستا حمایت لازم از تولیدکنندگان انجام شود تا قیمت کاهش یابد. ۴- پیشنهاد می‌شود که طراحی و خلاقیت با تکیه بر طرح‌های سنتی در این نوع لباس تقویت شود. ۵- پیشنهاد می‌شود که دو ویژگی رنگ و کیفیت در پوشاک سنتی قوم ترکمن با طرح‌های جدید لحاظ گردد. ۶- پیشنهاد می‌شود که جشنواره‌های فرهنگی با محوریت لباس محلی به طور سالانه در منطقه ترکمن جهت حفاظت از این سرمایه فرهنگی اجرا شود.

منابع و مآخذ

آزاد، آ.، و احمدپناه، ا. (۱۴۰۱). بررسی نقوش زیورآلات زنان ترکمن (در ارتباط با آیین ازدواج). زن در فرهنگ و هنر (پژوهش زنان)، ۱۴(۱)، ۲۷-۵۵.

- امیراحمدی، ر. و اصغری، ع. ا. (۱۳۹۶). فاصله قومی و عوامل مؤثر بر آن در کشور ایران با تأکید بر استان گلستان. *فصلنامه مطالعات سیاسی*، ۱۰(۳۸)، ۴۹-۷۶.
- پایدارفرد، آ.، نامورمطلق، ب.، و محجوبی، ف. (۱۳۹۴). طراحی لباس ملی با الهام از پوشاک سنتی مردم خراسان جنوبی. *مطالعات ملی*، ۱۶(۴)، ۱۳۳-۱۵۰.
- پروانه، ف.، و حقیقی، ر. (۱۳۹۸). بررسی پوشاک بانوان ایلامی و تحلیل مردم شناختی آن. *فرهنگ ایلام*، ۶۴۲۰(۶۵)، ۲۲۴-۲۴۶. doi: 10.22034/f arhang.2020.106818246
- جلیوند، م.، و گل صباغ، ه. (۱۴۰۲). مردم نگاری گردشگری: واکاوی گردشگری قومی در ترکمن صحرا. *پژوهش‌های انسان‌شناسی ایران*، ۱۳(۲۴)، ۱۶۳-۱۷۸.
- خیابانی فرد، ه. (۱۴۰۲). بررسی سیر تغییرات و تحولات نقش مایه‌های پوشاک اقوام کرد شمال شرقی خراسان رضوی. *مطالعات میان رشته‌ای هنر و علوم انسانی*، ۲(۸)، ۱۱-۳۰.
- دبیری نژاد، س.، رستگار، ی.، هاشمی نژاد، س. ر.، و گل بخشی، ح. (۱۴۰۱). واکاوی عناصر اجتماعی پوشاک سنتی زنان هرمزگانی با رویکرد مردم‌نگارانه. *پژوهشنامه اورمزد*، ۶۰(ضمیمه شماره ۲)، ۶-۳۲.
- دست پیشه، م.، نبی لو، ع.، و طهماسبی، ف. (۱۴۰۰). جلوه‌های فرهنگ عامه قوم ترکمن در رمان یورت. *فرهنگ و ادبیات عامه*، ۹(۴۰)، ۳۷-۷۴.
- دیانت، م. (۱۳۹۵). تأثیر نظریه کارکردگرایی بر شکل‌گیری بروکراسی و ساختار فرهنگ در ایران. *فصلنامه پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام*، ۶(۲)، ۱۰۵-۱۲۵.
- رشیدوش، و.، و زحمتکش، ج. (۱۳۹۸). تحلیل مردم شناختی پوشاک عشایر استان فارس (مطالعه موردی: قشقای‌های فیروزآباد). *شبک*، ۵(۱۰)، ۵۱-۶۰.
- صادقی، ز.، نجفی، آ.، حمزوی، س. ف.، و حامی رودباری، م. (۱۳۹۹). مطالعه تطبیقی پوشاک محلی مردم هرمزگان با زرتشتیان. *مجله پژوهش‌های معاصر در علوم و تحقیقات*، ۲(۱۲)، ۱-۱۴.
- قاسمیان دستجردی، پ.، و شاپوری، ک. (۱۴۰۱). جایگاه پوشاک سنتی در توسعه گردشگری فرهنگی در ایران. *گردشگری فرهنگ*، ۳(۵)، ۴۵-۵۴.
- قوی‌پنجه، ز. (۱۳۹۴). *نقش و رنگ در پوشاک زنان ترکمن*. در دومین کنفرانس بین‌المللی پژوهش در علوم و تکنولوژی (ص. ۱-۱۸)، استانبول، ترکیه.
- گریوانی، ز.، اکبری بنگر، ر.، و جعفری، ح. (۱۴۰۲). مطالعه تطبیقی پوشاک بانوان کوچ‌نشین و یکجانشین کُرد شمال خراسان. *هنر و تمدن شرق*، ۱۱(۴۲)، ۱۶.
- مرادی، ا.، و اشقلی فراهانی، گ. (۱۴۰۱). نقش احیای پوشاک سنتی ایرانی در توسعه گردشگری مد (مطالعه موردی: پوشاک سنتی اقوام یزدی و زرتشتی). *مجله نخبگان علوم مهندسی*، ۷(۵)، ۹۰-۱۰۳.
- مسیبی، م.، و مونس‌سرخه، م. (۱۴۰۱). بازخوانی ابعاد توسعه پایدار در پوشاک سنتی ترکمنان ایران. *مطالعات میان فرهنگی*، ۱۷(۵۱)، ۱۷۵-۱۵۱.

- نوراحمدی، س.، محمدی، و.، و محمدزاده، م. (۱۴۰۰). مطالعه نشانه‌شناسی پوشاک اقوام لرستان در تبیین هویت فرهنگی. *فصلنامه هنرهای کاربردی*، ۱۱(۱)، ۵-۲۷.
- نوروزی قره قشلاق، ح. (۱۳۹۴). تبیین مؤلفه‌های هویت فرهنگی قوم ترکمن. *فرهنگ مردم ایران*، شماره ۴۲ و ۴۳، ۲۹-۴۸.
- یاسینی، س. ر. (۱۳۹۶). مطالعه فرهنگی و جامعه‌شناختی پوشاک سنتی زنان کناره دریای جنوب ایران (بوشهر، هرمزگان و خوزستان). *زن در فرهنگ و هنر (پژوهش زنان)*، ۹(۲)، ۱۸۵-۲۰۷.

References

- Afsharipour, A., Barghi, H., & Ghanbari, Y. (2021). Appropriate policy-making for rural regions management in Iran. *Land Use Policy*, 109, 1-8. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2021.105669>
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1191/1478088706QP0630A>
- Clarke, V., & Braun, V. (2013). Teaching thematic analysis: Overcoming challenges and developing strategies for effective learning. *The Psychologist*, 26(2), 120-123. <https://uwe-repository.worktribe.com/preview/937606/Teaching%20>
- Dhar, N., Das, A., & Mondal, J. (2018). Dress in Culture: An Ethnographic Study in Academic Institutions in Rural and Urban Areas of North 24 Parganas, West Bengal. *International Journal of Research in Social Sciences*, 8(1), 295-313.
- Karunaratne, P. M., Ranathunga, G. M., & De Silva, S. S. V. (2019). Reserving and sustaining culture: Traditional clothing in the UNESCO world cultural heritage site Kandy in Sri Lanka. *Journal of Advanced Research in Social Sciences and Humanities*, 4(1), 1-8. <https://dx.doi.org/10.26500/JARSSH-04-2019-0101>
- Li, J., & Yu, W. (2023). Ethnic Clothing, the Exercises of Self-Representation, and Fashioning Ethnicity in Xishuangbanna, Southwest China. *Fashion Theory*, 27(6), 1-36. <https://doi.org/10.1080/1362704X.2023.2189999>
- Mahmud, S. M. A. (2008). Socio-cultural Anthropology: A Review of the Major Schools of Thought. *Social Science Review [The Dhaka University Studies, Part-D]*, 25(2), 75-92.
- McGee, R. J., & Warms, R. L. (2012). *Anthropological Theory: An Introductory History* (5th ed.). USA: McGraw-Hill.
- Mech, S., & Prasad Nath, D. (2020). The Anthropology of Dress: A Study in the Change of Assamese Women Dress in Assam. *Journal of Anthropology*, 16(2), 341-353.
- Parvane, F. (2014). Anthropological Analysis of Elamite Women's Traditional Clothing in the Contemporary Era. *Asian Journal of Research in Social Sciences and Humanities*, 4(4), 122-132.
- Sheikh, I., Naz, A., Hazirullah, Khan, W., & Khan, N. (2014). An Anthropological Study of Dress and Adornment Pattern Among Females of Kalash, District Chitral. *Middle-East Journal of Scientific Research*, 21(2), 385-395. <https://doi.org/10.5829/idosi.mejsr.2014.21.02.21297>

Stocking, G. W. Jr. (1965). From physics to ethnology: Franz Boas' arctic expedition as a problem in the historiography of the behavioral sciences. *Journal of the History of the Behavioral Sciences*, 1(1), 53-66.